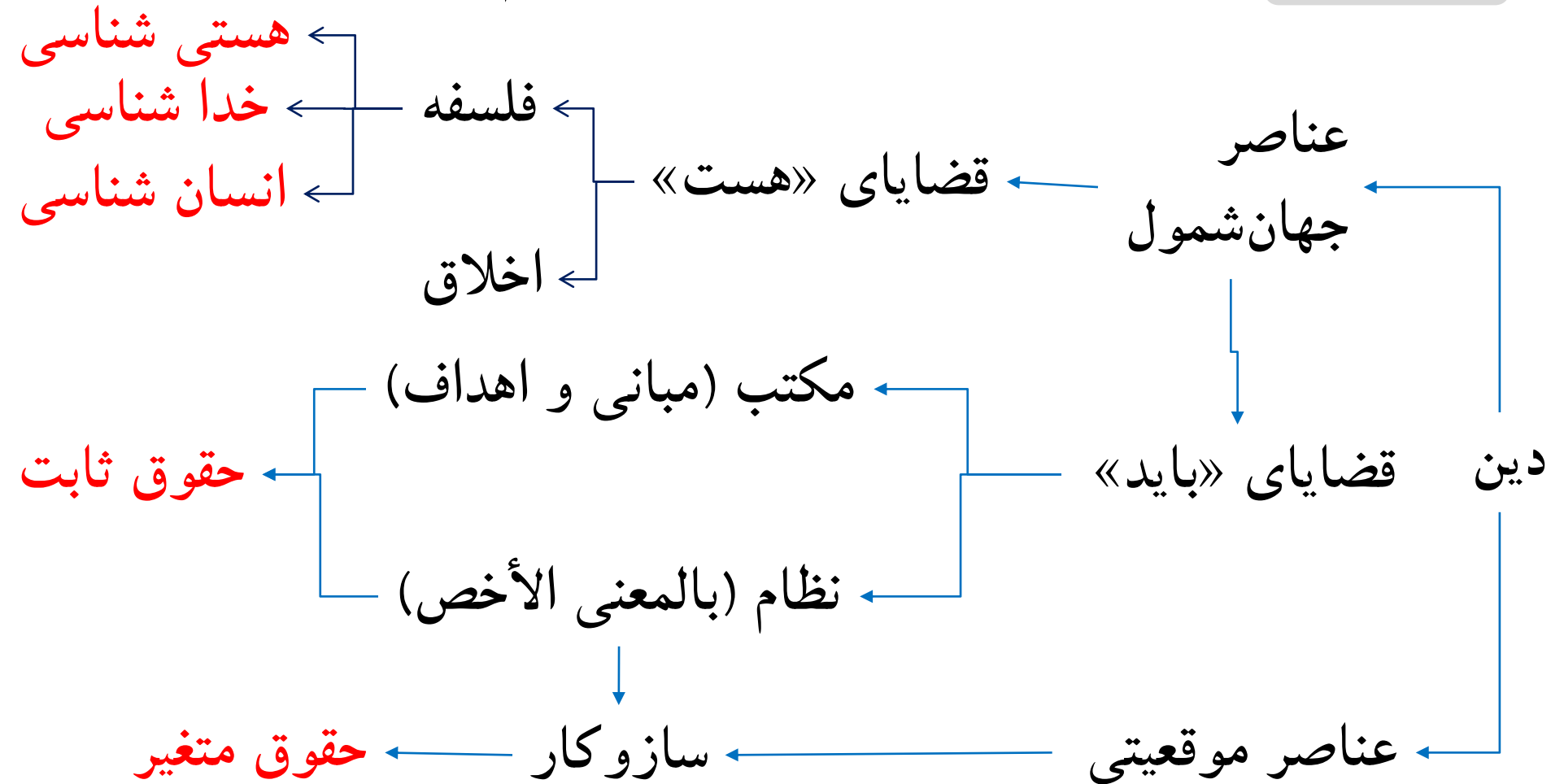


خارج الفقہ

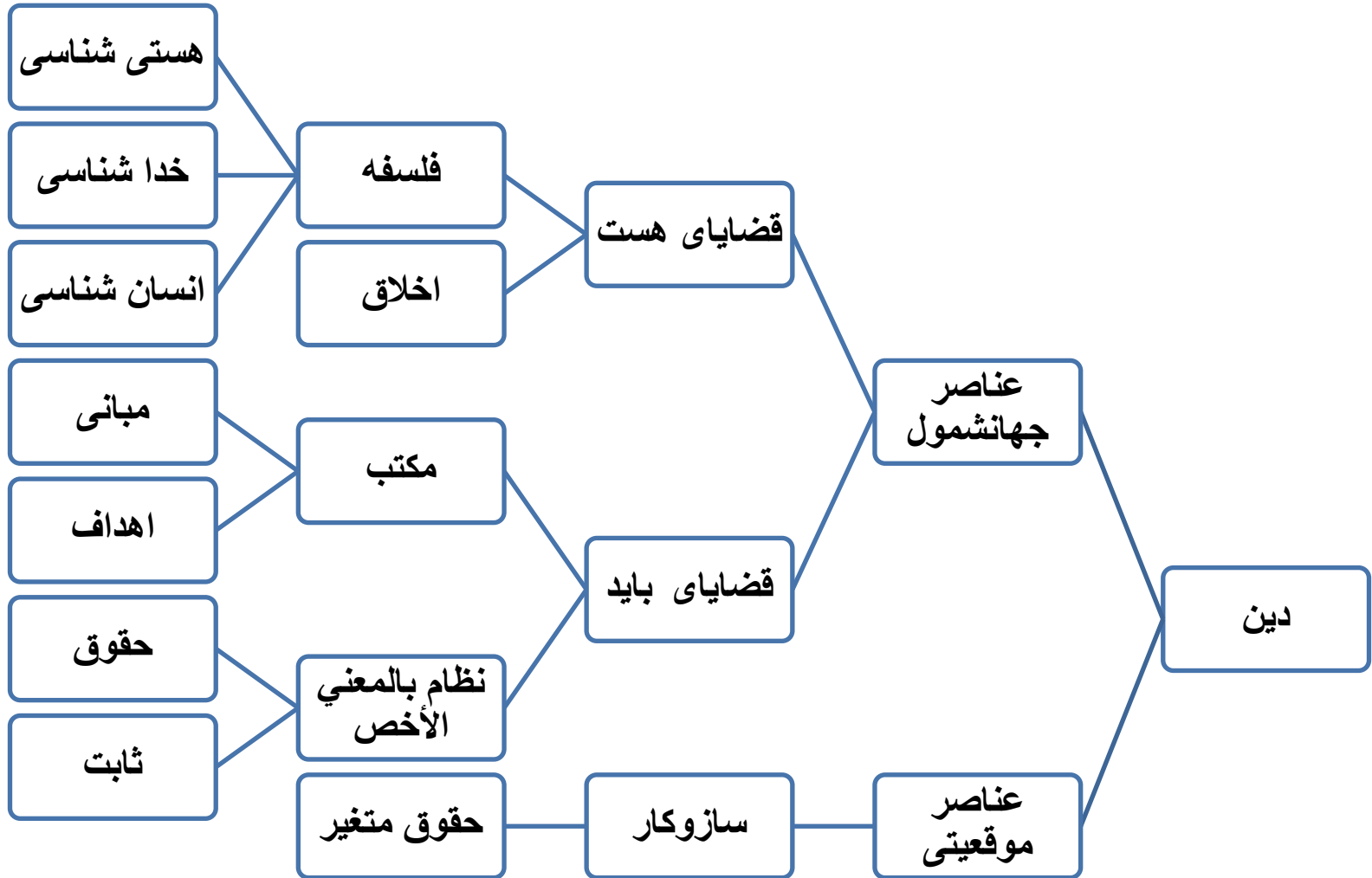
۱-۱۰-۹۵ فقہ اکبر (مکاتب و نظام ها) ۱۱

دراسات الاستاذ:
مهدي الهادي الطهراني

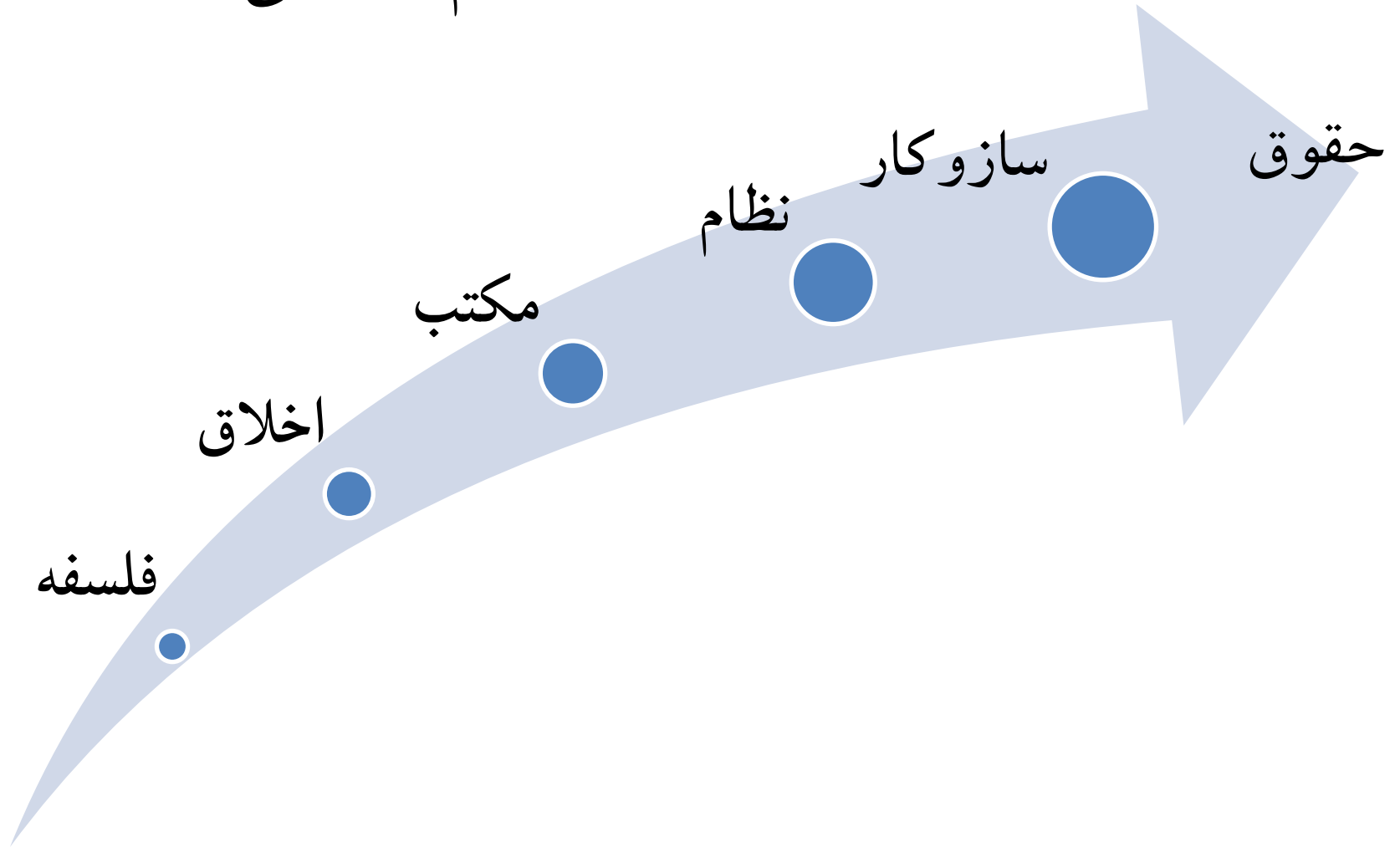
خارج الفقہ نظریہ اندیشہ مدون در اسلام



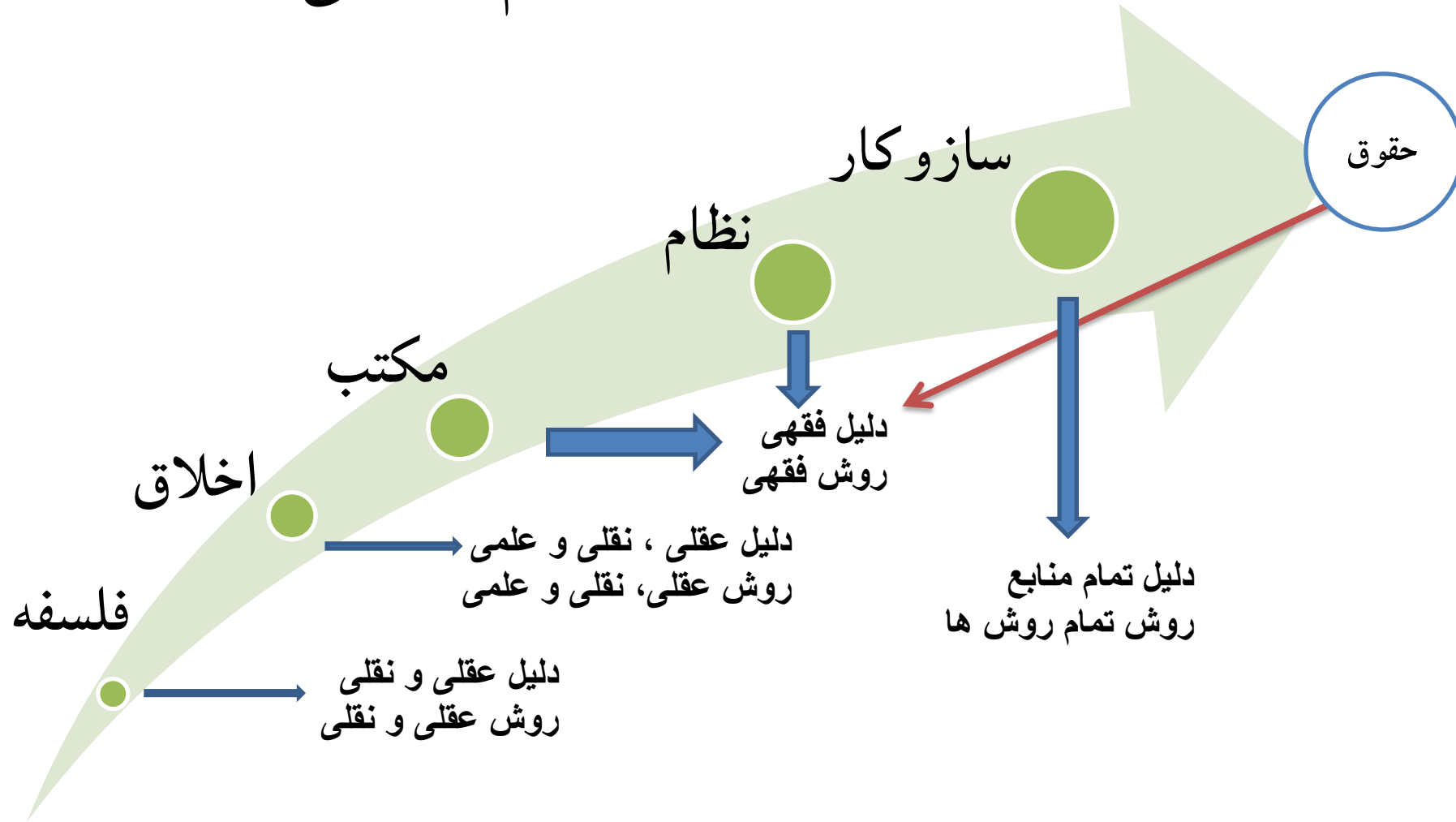
خروج الفقه من دونه في الاسلام



سیستم اسلامی



سیستم اسلامی



- و در اینجا مراد ما از «فلسفه» فقط مبانی برخاسته از اسلام و جهان‌بینی آن است.

- می‌دانیم اسلام دارای یک سری **اعتقادات** است که باور به آنها، در رسیدن انسان به هدف مطلوب (هدفی که برای آن خلق شده)، دخالت دارد.
- بحث در امور اعتقادی از نوع بحث‌های **فلسفی و کلامی** است یعنی آنها از حقایق هستند.
- این مفاهیم اعتقادی با مفاهیم دیگر بشری در زمینه‌های مختلف حیات، ارتباط دارند و در آنها نمود پیدا می‌کنند.
- بخشی از آنها با مفاهیم اقتصادی مرتبط است.

- اگر ما در زمینه‌ی اقتصاد به دنبال «فلسفه‌ی اقتصادی اسلامی» هستیم،
- در واقع اموری را جست‌وجو می‌کنیم که نمود اعتقادات اسلامی در حوزه‌ی اقتصاد محسوب می‌شود
- و به عنوان مبنایی برای «مکتب اقتصادی اسلام» تلقی می‌گردد.

- مطالبی مانند، مدبریت و رزاقیت و مالکیت مطلقه ی خداوند متعال، محدودیت یا عدم محدودیت نیازهای انسان و منابع طبیعی موجود در این جهان، که به نوعی در مبانی و اهداف اقتصادی تأثیر می گذارند، در فلسفه ی اقتصادی اسلام مورد بحث قرار می گیرد.

- ما نام این مجموعه از مفاهیم را که از حوزه‌ی عقاید دینی در زمینه‌ی اقتصاد به دست می‌آید و نمود اعتقادات اسلام در حوزه‌ی اقتصاد محسوب می‌شود، فلسفه‌ی اقتصاد اسلام می‌نامیم.
- ما در فلسفه‌ی اقتصادی اسلام، دیدگاه اسلام را نسبت به **جهان**، نسبت به **انسان** و ارتباط انسان با جهان مطرح می‌کنیم و از آنجا که این بحث‌ها همانند دیگر مفاهیم اعتقادی از مفاهیم تکوینی هستند و ناظر به حقایق دینی می‌باشند، بحث فلسفه‌ی اقتصاد اسلامی، صبغه‌ی کلامی و فلسفی دارد.
- در فلسفه‌ی اقتصاد اسلامی از امور اعتباری صحبت نمی‌شود.

- مثلاً در اعتقادات، خداوند را صاحب صفاتی می‌دانیم و آن صفات را به دو دسته تقسیم می‌کنیم: أ. صفات ذات. ب. صفات فعل.
- یکی از صفات فعل «رازق» است. خدا روزی دهنده‌ی مخلوقات خویش است.
- بحث در مورد صفات خداوند، یک بحث کلامی است و صبغهی کلامی و اعتقادی دارد. اما همین بحث اعتقادی با اقتصاد ارتباط پیدا می‌کند و در آن نمود می‌یابد.

- اقتصاد در یک تعریف ابتدایی، دانشی است که در مورد **منابع** **کمیاب** سخن می‌گوید. و مراد از منابع کمیاب، منابعی است که هر چند در حیات بشر دخالت دارند ولی همه‌ی ابنای بشر نمی‌توانند به طور نا محدود از آنها استفاده کنند.
- این منابع در یک معنای وسیع در **رزق** قرار می‌گیرند؛ زیرا رزق فقط آب و غذا نیست؛ بلکه تمام چیزهایی را در بر می‌گیرد که بشر در معیشت به آن نیازمند است.
- بنابراین مفهوم رازقیت خداوند که یک مفهوم اعتقادی است، در حوزه‌ی اقتصاد معنا دار می‌شود و آنجا است که نسبت به بعضی مطالب اقتصادی، داورها و نتیجه‌گیری‌هایی آشکار می‌گردد.

- به عنوان نمونه: دیدگاه‌های بدبینانه‌ای در مورد اقتصاد وجود دارد. گفته می‌شود: رشد جمعیت در مقایسه با رشد منابع به گونه‌ای است که به مرور زمان، منابع پاسخ گوی نیاز بشر نخواهد بود و بشر حتماً به نقطه‌ی قحطی می‌رسد.

- این همان بحثی است که مالتوس مطرح کرد.
- او گفت:
- رشد بشر تصاعد هندسی دارد و رشد منابع تصاعد حسابی.
در نتیجه به مرور اینها خیلی از هم فاصله می‌گیرند. و منابع جوابگوی بشر نخواهد بود.
- در مقابل، شهید صدر معتقد است که نظریه‌ی مالتوس با روایات و آیاتی که خداوند را رازق معرفی می‌کند، تنافی دارد.

- با توجه به این نمونه واضح می‌شود که چگونه آن امر اعتقادی در این بحث اقتصادی معنا دار می‌شود و قضاوت‌هایی نسبت به آن ارائه می‌گردد.
- اگر خداوند رازق است که هست، هیچ گاه نظریه مالتوس درست نخواهد بود.
- این نمونه، یکی از گزاره‌های مطرح در این زمینه است.
- اگر مجموعه‌ی عقاید خویش را جست‌وجو کنیم، مفاهیم متعددی در رابطه با اقتصاد می‌توانیم استخراج کنیم.

مثال 3

ایمان به قیامت

مالیات های منصوص
مانند خمس و
غیرمنصوص در حکومت
اسلامی

افزایش نرخ پرداخت مالیات

ربا، احتکار، گران
فروشی، کم فروشی،
دزدی، اختلاس، ...

افزایش نرخ عمل به تعهدات اقتصادی

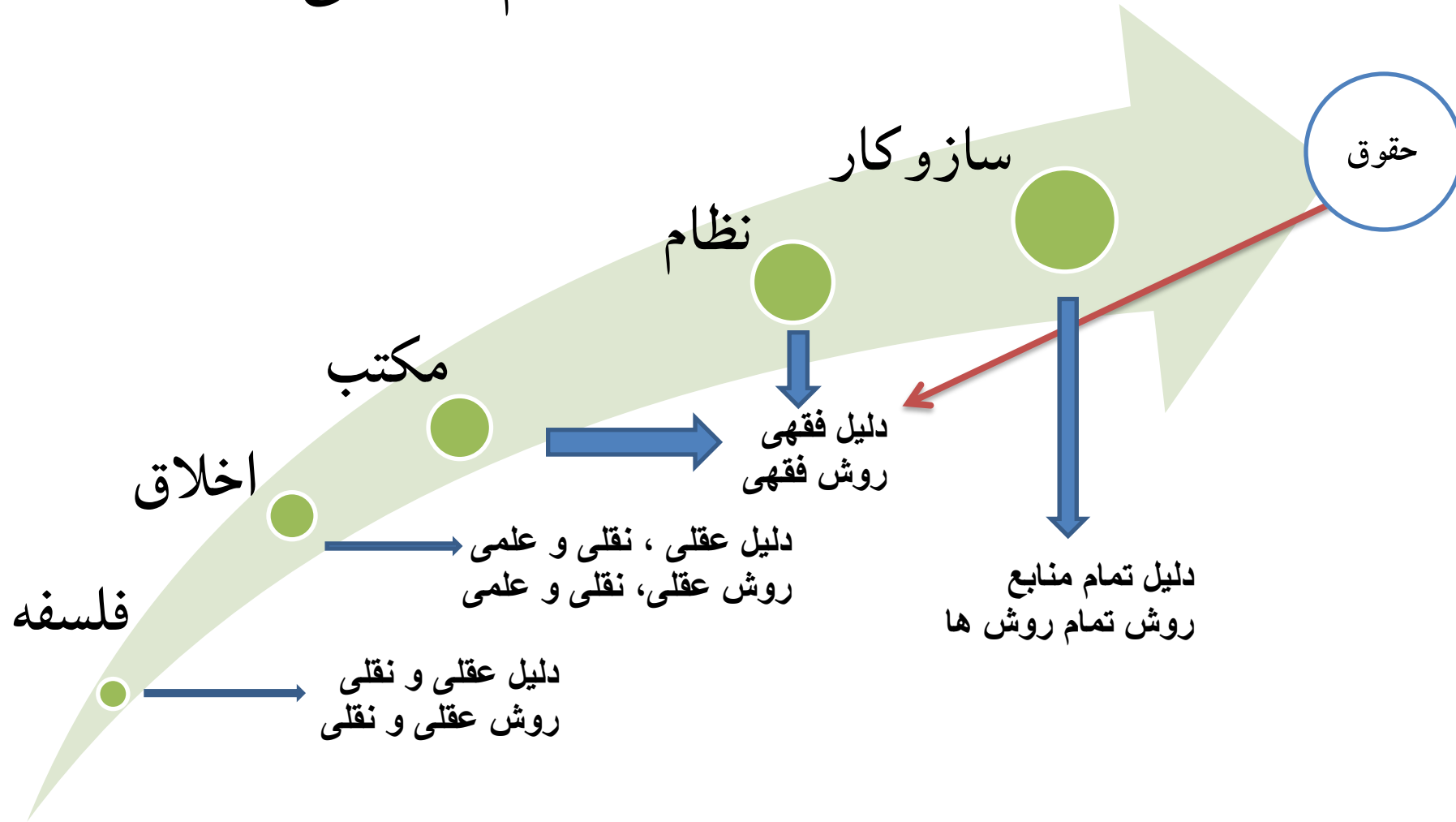
کاهش نرخ مفسد اقتصادی

نمود اقتصادی

افزایش نرخ توجه به منافع جامعه اسلامی (منافع عمومی)

افزایش نرخ سرمایه گذاری در بخش های
عمومی (راه سازی، سد سازی، صنایع مادر، ...)

سیستم اسلامی

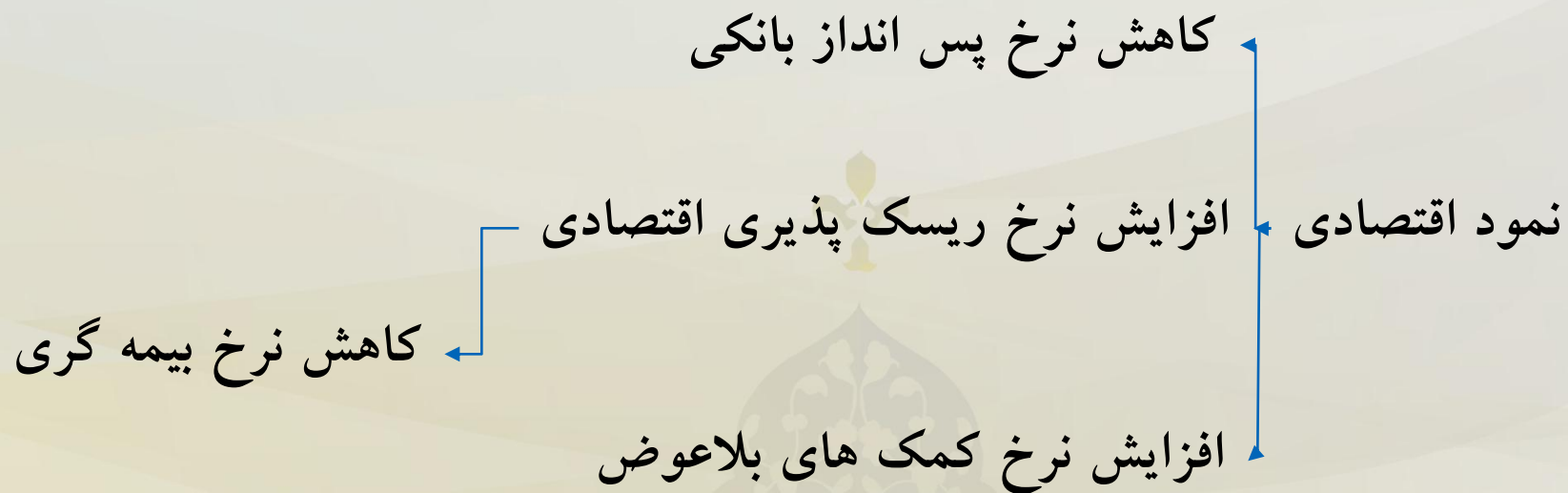


توکل (دل بستن
به خدا)

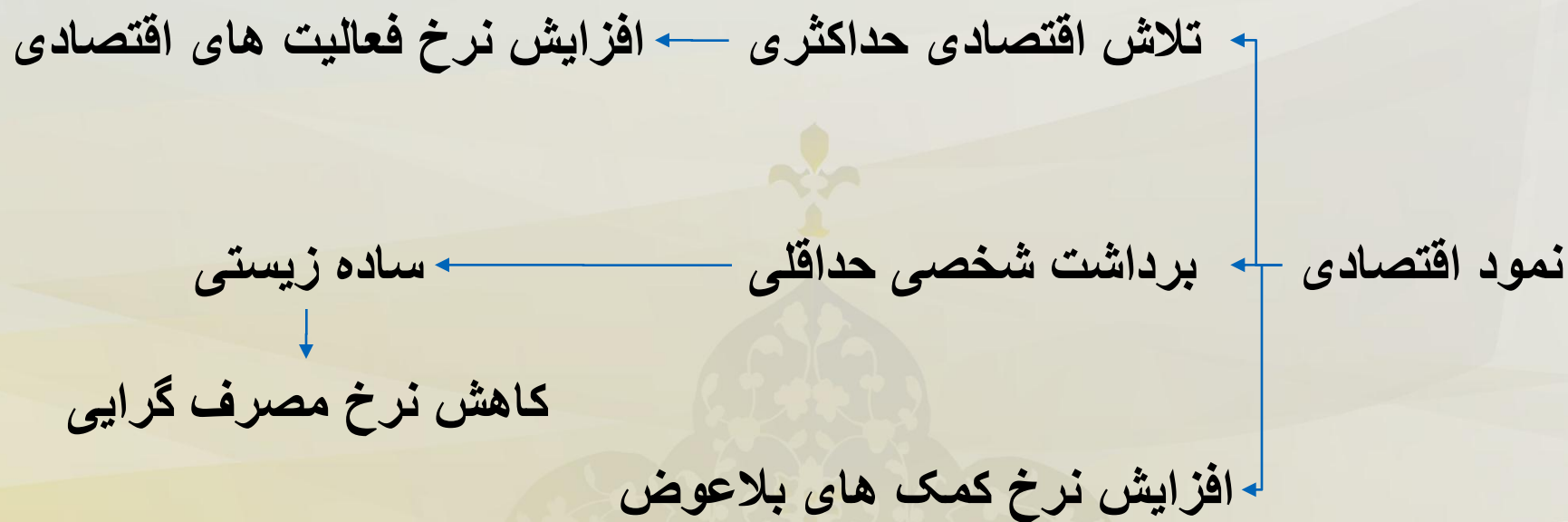
زهد (دل نبستن
به دنیا)

نمونه
عناصر اخلاق
اقتصادی اسلام

مثال ۱ توکل (دل بستن به خدا)



مثال 2 زهد (دل نبستن به دنیا)



مبانی
مکتب
اقتصادی
اسلام



اهداف
مکتب
اقتصادی
اسلام



مکتب
اقتصادی
اسلام

اهداف مکتب

اقتصادی

اسلام

مبانی مکتب

اقتصادی

اسلام

اهداف
مکتب
اقتصادی
اسلام

نظام
اقتصادی
اسلام

مبانی
مکتب
اقتصادی
اسلام

اهداف مکتب

اقتصادی

اسلام

مبانی مکتب

اقتصادی

اسلام

تحقق خارجی

مبانی مکتب

اقتصادی

اسلام

اهداف مکتب

اقتصادی

اسلام

تحقیق علمی

تقدم ثبوتی مبانی بر اهداف و تقدم اثباتی اهداف بر مبانی

- هر چند در تحقق خارجی - عالم ثبوت - مبانی بر اهداف مقدم اند، و اهداف بر پایه‌ی مبانی قابل وصول می‌باشند، ولی در بررسی عملی و کشف مکتب - عالم اثبات - شایسته است بحث اهداف بر مبانی پیشی گیرد،

تقدم ثبوتی مبانی بر اهداف و تقدم اثباتی اهداف بر مبانی

- زیرا اهداف به طور مستقیم از منابع، قابل دستیابی می‌باشند و با کشف آنها می‌توان تا حدودی مبانی را استنباط کرد، چون هر هدفی اقتضا مبانی خاصی را دارد و پذیرش آن هدف از سوی یک جهان بینی مستلزم قبول مبانی مزبور از نگاه آن اعتقاد است.

اهداف اقتصادی اسلام

کلیات جهان شمولی که اسلام
رسیدن به آنها را در زمینه‌ی
اقتصاد مطلوب شمرده است

اهداف
اقتصادی
اسلام

اهداف طولی و عرضی

هدف
نهایی دین

اعتلای معنوی انسان
در ساحت علم و عمل

تمامی
نظام های
اسلامی

طرق و ابزاری برای
نیل به این مقصد
أعلى

اهداف طولی و عرضی

- البته گاهی تربیت و اعتلای معنوی انسان، در زمره‌ی اغراضِ مستقیم برخی دستورات اقتصادی اسلام قرار می‌گیرد.
- برای مثال در زکات، خمس، و صدقه، قصد قربت و نزدیک شدن به خداوند متعال شرط شده است تا آن که این امور علاوه بر اثری که در تأمین فقرا و توازن اقتصادی دارند، موجب تذکر و تقرب به سوی پروردگار شوند.

اهداف طولی و عرضی

- افزون بر این، امور پیش گفته تمرینی برای دل بریدن از مال دنیا می باشند و از این جهت نقش تربیتی دارند.
- در اسلام واجبات و مستحبات فراوانی در باب معاملات و امور مربوط به مصرف و تولید تشریح شده است که اثر مستقیم تربیتی دارد و در حقیقت اخلاق و اقتصاد آمیخته با هم بیان شده،
- به عبارت دیگر یک الگوی رفتاری در حوزه ی اقتصاد به گونه ای طراحی شده که چند هدف را با هم تأمین می کند.

تفاوت اهداف اقتصاد با اهداف اقتصادی

اهداف اقتصاد

اهدافی که بر رفتارهای اقتصادی مترتب می شود، اعم از اینکه خود اقتصادی باشد، یا تربیتی و اخلاقی و یا سیاسی

اهداف اقتصادی

اهدافی که چهره ی اقتصادی دارند

تفاوت اهداف اقتصاد با اهداف اقتصادی

- زیرا در غیر این صورت، به دلیل ترابط و وابستگی نظام ها در منظومه ی نظام های اسلامی، باید اهداف هر حوزه ای را در زمره ی اهداف سایر حوزه ها ذکر کنیم که این امر امکان تفکیک مکاتب و نظام های مربوط به هر ساحت را از بین می برد.

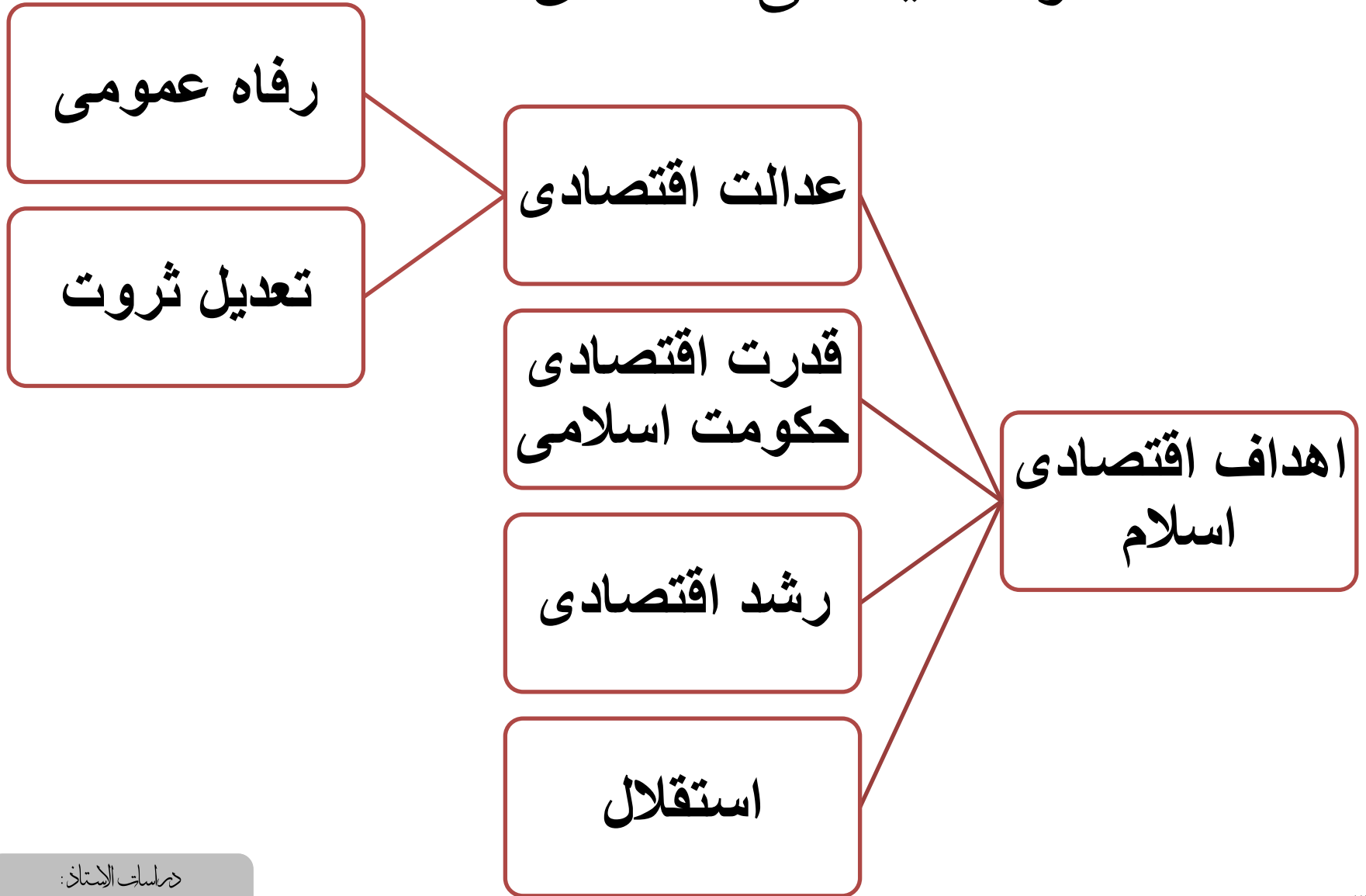
توسعه یافتگی اقتصادی و اهداف مکتب

- توسعه یافتگی اقتصادی و اهداف مکتب
- در ادبیات اقتصادی معاصر، توسعه یافتگی اقتصادی - که یکی از جنبه‌های توسعه در مفهوم وسیع آن است - به عنوان هدف نظام اقتصادی معرفی می‌شود.
- در این نگرش «توسعه یافتگی اقتصادی» همان مجموعه اهدافی است که یک مکتب اقتصادی با خود به ارمغان می‌آورد.

توسعه یافتگی اقتصادی و اهداف مكتب

- با این وصف، توسعه یافتگی اقتصادی از دیدگاه اسلام چیزی جز تحقق اهداف اقتصادی اسلام نیست و نمی‌توان آن را در عرض اهداف اقتصادی اسلام، یا هر مكتب دیگر محسوب کرد، بلکه باید با معرفی و توضیح اهداف اقتصادی، توسعه یافتگی را تشریح نمود.

توسعه یافتگی اقتصادی





موسسه
و حکمت
و عفت
عالمی